

Introducció

Com en els números anteriors de *Catalan Historical Review* continuem oferint balanços sobre temes que han atret l'atenció d'un nombre important d'investigadors i que pertanyen a aspectes i èpoques molt diversos del passat.

Sempre han resultat enigmàtics els monuments megalítics erigits a les illes de Mallorca i Menorca durant els segles de la introducció de la metallúrgia del bronze. L'estat del coneixement i de les interpretacions sobre la cultura talaiòtica que ha fet l'arqueologia fins avui és l'objecte del primer article d'aquest número. Forma part dels conjunts megalítics de l'edat del bronze a Europa, com el famós cercle de Stonehenge, a dotze quilòmetres de Salisbury.

En el segle xv, la prosa en llengua catalana començà a oferir novel·les i narracions de ficció per a uns homes i dones pertanyents a la burgesia i a la noblesa cortesana. D'aventures, viatges i amors anava plena la novel·la dita de cavalleria, que conté de vegades elements d'un realisme que preludeja ja la modernitat. *Tirant lo Blanc* és la novel·la més famosa d'aquesta època i la més traduïda —Cervantes l'esmenta al *Quijote*—, però n'hi va haver d'altres. Es presenta aquí una aproximació al resultat de la recerca dels estudiosos de la literatura sobre la narrativa catalana del final de l'edat mitjana.

Com la major part de les altres fronteres, la septentrional de Catalunya amb França va ser fluctuant fins que les guerres acabaren fixant-la en el segle xvii. Les terres de parla i cultura catalana al nord dels Pirineus no foren separades políticament de la resta fins al 1659. Com en tots els espais fronterers, els contactes i els intercanvis eren més importants entre poblacions veïnes que els conflictes entre els regnes als quals pertanyien. No fou fins a l'edat contemporània que els pobles a banda i banda de la línia fronterera començaren a interioritzar la divisió arbitrària dels espais que havien compartit i que continuarien compartint econòmicament i culturalment. Un balanç de la recerca en aquest camp és el tema d'un altre article. A la coberta, hi trobem una imatge aèria del castell de Salses, la població més septentrional de la Catalunya del Nord. La fortalesa fou remodelada a principis del segle xvi. La seva forma actual pertany a la darrera reforma, efectuada pel mariscal Vauban, ja sota el definitiu domini francès després de la Pau dels Pirineus de 1659.

Els ateneus han jugat un paper important durant els segles xix i xx en la divulgació i el debat culturals. Entitats d'origen mesocràtic de la societat civil organitzada, molt aviat la classe obrera creà els seus propis ateneus per a la

formació d'adults, com a instrument de promoció social col·lectiva per mitjà de la cultura i també per a la seva sociabilitat durant el poc temps d'oci de què disposaven els treballadors manuals. Tot i ser en principi entitats transversals i pluralistes, foren també utilitzades com a cercles d'iniciació, de captació i de convivència per anarquistes, tradicionalistes i catòlics que fundaren els seus respectius ateneus amb una connotació ideològica explícita i determinada. Abans d'existir biblioteques públiques dignes d'aquest nom, els socis dels ateneus crearen les seves i algunes foren la via de penetració de les noves idees que arribaven de la resta d'Europa. En la vertebració no sols cultural, sinó també cívica i patriòtica, la societat catalana deu molt als ateneus, que hagueren de superar com pogueren la restricció de les llibertats imposades per les dues dictadures espanyoles del segle xx. L'existència d'una historiografia que comença a ser extensa sobre el tema ha permès dedicar-li un article d'aquest número.

Geni cosmopolita, Dalí mantingué uns referents arrelats a la comarca on va néixer, on va viure i a la qual deixà el seu llegat. Són aquests referents projectats internacionalment el tema del darrer article que es presenta aquí.

En aquest número s'inclou la nota necrològica de Gabriel Llompart, membre corresponent de la Secció Històrico-Arqueològica, així com les semblances de Bonaventura Bassegoda, Rafael Cornudella, Josep Maria Gregori, Josep Maria Nolla i Roser Salicrú, nous membres de la Secció.

Era previsible que els balanços de síntesi a què s'ha dedicat fins ara *Catalan Historical Review* i que estan pensats prioritàriament per a lectors estrangers, interessessin igualment lectors autòctons. Ara s'ha comprovat que així ha estat. Darrerament han crescut d'una manera notable les consultes i les descàrregues d'articles de la revista per part de persones residents als països de parla catalana, sense que es reduís el nombre de lectors de la resta del món per via electrònica. I és que la historiografia catalana ha anat assolint unes dimensions i una complexitat tan considerables que oferir unes visions globals sobre grans temes havia de ser tan valorat pel públic de l'interior com pel de l'exterior, necessitats tots dos de guies per a orientar-se i poder aprofundir en els llocs comuns de la història dels territoris i pobles que avui comparteixen la llengua catalana.

ALBERT BALCELLS
Editor